

Bilag til referat af møde i den lokale projektgruppe d. 13. sep. 2021 ifm. Naturnationalpark
Stråsø

BILAG 1:

**Fremsendelser fra medlemmer af den lokale projektgruppe ifm.
mødet 13. sep. 2021, og som ikke er indsat i referatet.**

Fra Per Mikkelsen, Danmark Naturfredningsforening:

Udspil til planlægning af Stråsø Naturnationalpark fra DN Holstebro, Herning og Ringkøbing-Skjern

1. Det er vigtigt, at der gennemføres et grundigt **baseline studie** med kortlægning af alle væsentlige biotoper og arter, herunder med angivelse af §3 beskyttede arealer og truede arter i parken og umiddelbart i tilknytning til parken. I baseline studiet bør indgå udredninger af den historiske natur- og landskabsudvikling i området, analyser af de enkelte arealers og arters status og vurderinger af trusler og potentielle muligheder for forbedringer med udgangspunkt i et 0-scenarie, hvor der ikke foretages indgreb.
2. På grundlag heraf bør der opstilles **målsætninger** for udviklingen af biotoper og arter i 5-10 års intervaller med henblik på at kunne tage stilling til indsatser og evaluere om udviklingen lever op til de opstillede målsætninger. Målsætningerne bør ud over de generelle opstilles for hvert af de arealer, som området er opdelt i og for hver af de truede arter. Hver målsætning skal vurderes i forhold til overordnet lovgivning (f.eks. naturbeskyttelseslovens bestemmelser) og overordnet planlægning (f.eks. Natura 2000). Ved opstilling af målsætninger bør det klart fremgå, hvordan de er relateret naturhistorie, kulturhistorie, friluftsliv og økonomi.
3. På grundlag af de opstillede målsætninger, skal det vurderes, hvilke **indsatser** der med stor sandsynlighed vil medvirke til at opnå de ønskede mål. Indsatserne bør opdeles i førstegangsindsatser som f.eks. hegning og fjernelse af uønskede bevoksninger og arter og løbende indsatser som f.eks. vedligeholdelse af en bestand af græssende dyr og fjernelse af uønsket selvsået opvækst af træer. Alle planlagte indsatser konsekvensvurderes i forhold til de opstillede målsætninger og til deres betydning lokalt, regionalt, nationalt og internationalt. Det er vigtigt, at indsatserne i videst muligt omfang bygger på videnskabelige undersøgelser og vurderinger og dernæst på praktiske erfaringer i det omfang der mangler videnskabelige belæg.
4. Det er vigtigt, at **evaluere** udviklingen, da etableringen af en naturnationalpark af en størrelse og karakter som Stråsø må anses for et eksperiment baseret på erfaringer fra andre og mindre lokaliteter, og det derfor kan være vanskeligt at forudse, hvordan udviklingen vil foregå. Evalueringerne skal derfor danne grundlag for, at der kan foretages ændringer og suppleringer af den igangsatte indsats.

Ad 1: Baseline studie

DN udspil til en overordnet analyse:

- **Efter sidste istid** er størstedelen af Stråsø antagelig blevet skov- og kratbevokset med bl.a. pilearter, el, birk, bævreasp, eg og skovfyr.
- **I oldtiden** er skov- og kratbevoksninger ryddet som et led i den landbrugsmæssige udnyttelse af området, og kun enkelte krat af pil, bævreasp og eg har overlevet.
- **I historiske tid** har den menneskelige udnyttelse gennem mange århundreder medført udpining af jorden og i nogle områder sandflugt med dannelse af klitter og

afblæsningsflader med udvikling af hede-, overdrev-, klit- og engvegetation med tilhørende dyreliv.

- **I nyere tid** er en del af arealerne blevet tilplantede med skov og senest er landbrugsdriften af engarealer ophørt og engene ved at blive ændret til pilekrat, andre åbne arealer er ved at gro til med selvsåede træer og buske (i hovedsagen invasive og indførte arter) trods rydning af opvækst og anden pleje, lyngarealer er ved at ændre sig til græsarealer som følge næringsstofftilførsel, og skovarealer er ved at blive forynget med opvækst af selvsåede indførte træarter, mens invasive arter som glansbladet hæg breder sig.
- **I dag** er de mest værdifulde biotoper de lysåbne arealer, som er §3 beskyttede og omfattet af Natura 2000 bestemmelser om bevarelse, og her findes også de mest betydelige dele af de truede og rødlistede arter. De skovbevoksede biotoper omfatter små arealer med værdifulde egekrat, nogle arealer med hjemmehørende træarter (eg og skovfyr), mens hovedparten af skovarealerne er bevoksede med indførte træarter og har mindre værdi.
- **Fremtidens trusler** mod værdifulde biotoper og truede arter er omfattende selvsåning af træer og buske, især indførte træarter og invasive arter, næringsstofftilførsel fra luften, utilstrækkelig pleje og menneskelig færdsel, især ulovlig motoriseret færdsel og uorganiseret sportsaktiviteter, herunder især mountainbike færdsel dag og nat. Trusler mod kulturhistoriske værdier er opvækst af træer og buske på og omkring arkæologiske spor og intensiv færdsel af græssende dyr. Trusler mod landskabelige værdier er ligeledes opvækst af træer og buske. Trusler mod området særlige oplevelsesværdier for besøgende, som f.eks. stilhed, mørke og mennesketomhed, er intensiv menneskelig aktivitet og færdsel.
- **Fremtidens muligheder** for udvidelse af værdifulde biotoper og udvikling af god bevaringstilstand for truede plante- og dyrearter vil forbedres ved fjernelse af selvsåede træer og buske, ændring af skovarealer til lysåbne arealer og skovbevoksede arealer med træarter som eg, bævreasp, birk, el, pilearter og skovfyr, reetablering af vådområder, søer og vandløb. Muligheder for simple former for friluftsliv vil derudover forbedres ved etablering af mindre parkeringspladser, afmærkede stier og primitive overnatningssteder og ved udarbejdelse af informationsmaterialer.

DN udspil til opstilling af scenarier for arealpleje:

- **0 scenarie.** Det er sandsynligt, at de lysåbne arealer vil gro til og blive til skov og krat, de skovbevoksede arealer vil forynge sig selv til blandingsskov og forskydning mellem træarterne, og indførte træarter og invasive arter vil sprede sig. Dette vil antagelig ske selv med en forøget naturlig hjortebestand.
- **Moderat græsning scenarie.** Ved fjernelse af invasive arter, rydning af skovarealer med indførte træarter fra begyndelsen og indsættelse af en græssende husdyrbestand, som kan overleve under dårlige klimatiske betingelse og i.h.t. dyreetiske krav (middel græsningstryk) er det sandsynligt, at dele af de lysåbne arealer vil blive bevaret lysåbne, mens andre dele vil gro til og blive til skov og krat, og at de skovbevoksede arealer vil forynge sig selv bortset fra mindre lysninger.
- **Maksimal græsning scenarie.** Med en begyndende pleje som angivet som i det moderat græsning scenarie og indsættelse af en stor husdyrbestand (stort græsningstryk) er det sandsynligt, at større dele af de lysåbne arealer vil blive

bevaret, at der vil opstå større lysninger i de skovbevoksede arealer, men at indførte træarter og invasive arter alligevel vil brede sig og danne skov og krat. Det vil blive vanskeligt at tilgodese de dyreetiske krav under dårlige klimatiske betingelser, navnlig hvis bestanden er selvproducerende.

- **Moderat græsning og pleje scenarie.** Med en middelstor husdyrbestand og løbende manuel/maskinel rydning af selvsået opvækst af træer og buske, herunder invasive arter, er det muligt, at de lysåbne arealer kan bevares fri for opvækst af skov og invasive arter, og at de skovbevoksede arealer kan friholdes for selvforyngelse med indførte træarter og invasive arter og med tiden kan ændres til lysåbne arealer og skovarealer med hjemmehørende træarter.

Ad 2. Målsætninger

DN ønsker:

- at bevarelse af de mest værdifulde biotoper og truede arter er prioriteret frem for biotoper, som også kan beskyttes effektivt i andre områder, hvilket også gælder biotoper og arter, som ikke forekommer i dag, men som potentielt kan udvikles i Stråsø området,
- at alle plantearter som ikke er naturligt hjemmehørende i området er fjernet og bekæmpet, idet det navnlig er vigtigt at invasive arter som f.eks. glansbladet hæg og mårhund er fjernet hurtigst muligt, så spredning i området er bremset og forebygget,
- at Natura 2000 udpegede arealer er udviklet til god bevaringstilstand, og at §3 beskyttede biotoper og truede arter har fået fortrinsret til at blive beskyttet og plejet i overensstemmelse med den generelle lovgivning, f.eks. at Vind Hede, indsander og andre åbne biotoper er bevaret uden tilgroning med selvsåede træer og buske, som vil kunne udvikle sig til skov,
- at udvalgte skovarealer som nu adskiller lysåbne arealer er ryddet og fastholdt som lysåbne arealer,
- at kulturspor er beskyttet bedst muligt mod forringelser, herunder deres landskabelige værdier, hvilket betyder at f.eks. gravhøje er eksponeret i landskabet, som da de blev etableret, at gravhøje og hulveje ikke er ødelagt af menneskers og dyrs færdsel, og at i det mindste de fastlagte beskyttelseslinjer i.h.t. lovgivningen er respekteret, så der ikke er opstået skov indenfor disse,
- at de landskabelige værdier omkring Madum Å og Fuglkær Å/Lilleåen er sikret mod forringelser ved at undgå udvikling af skov og krat, jfr. bl.a. åbeskyttelseslinjen,
- at indsat planteædende kvæg og heste er sikret bedst mulig dyrevelfærd og udgør mindst mulig risiko for besøgende i parken, og derfor ikke omfatter dyr med afkom, tyre og hingste
- at parken er friholdt for nye bygninger og anlæg, herunder udsigtstårne og trafikantlæg, bortset mindre parkeringspladser i tilknytning til offentlige veje,
- at skiltningen i parken er indskrænket til nødvendige vejskilte, info-tavler ved parkeringspladser og andre faciliteter og evt. nødvendige påbudsskilte, hvor fysiske forhindringer ikke er mulige,
- at friluftslivets omfang og art ikke har forringet beskyttelsen af værdifulde biotoper og truede arter, bl.a. ved at et større kerneområde er friholdt for friluftsfaciliteter, og at disse er koncentreret til udkanten af området eller i tilknytning til offentlige veje.
- at friluftsliv baseret på oplevelser af naturnationalparkens biotoper, arter, landskaber og kulturspor er givet første prioritet,

- at faciliteter i form af afmærkede stier for gående, cyklende og ridende er placeret i områder, hvor der ikke er risiko for forringelser/forstyrrelser af værdifulde biotoper og truede arter, og er adskilte fra hinanden for at undgå gensidige gener,
- at faciliteter for friluftslivet kun tilgodeser de mest nødvendige behov, ikke forringer de landskabelige værdier og er indrettede til handicappede, hvor det er muligt,
- at friluftsliv baseret på sportslige aktiviteter og træning som f.eks. orienteringsløb og mountainbike cykling slet ikke foregår eller kun i meget begrænset areal- og tidsmæssigt omfang, og i så fald ikke i parkens kerneområder, hvor der er risiko for forringelser/forstyrrelser af værdifulde biotoper og truede arter, idet sådanne sportslige aktiviteter er blevet henvist til områder udenfor nationalparken,
- at motoriseret færdsel kun sker på de offentlige veje og tilkørselsveje til parkeringspladser, og at parkeringspladser er placeret tæt ved offentlige veje,
- at camping, herunder med autocampere, ikke forekommer i parken bortset fra på små primitive lejrpladser med sheltere og mindre telte beliggende i områder, hvor der ikke er risiko for forringelser/forstyrrelser af værdifulde biotoper og truede arter og i passende afstand fra parkeringspladser.

Ad 3: Indsatser

DN foreslår:

- at der foretages en nærmere biologisk analyse af, om det lave hegn skal omfatte hele området, eller om en del af området kan udvikle sig i overensstemmelse med de fastlagte målsætninger uden hegn,
- at det undersøges, om det kan lade sig gøre at "hegne" med tråd lagt i jorden og halsbånd/chips på de græssende dyr,
- at der gennemføres foranstaltninger, så værdifulde biotoper med truede arter ikke ødelægges som følge af dyrs og menneskers færdsel,
- at der indsættes en kombination af planteædende dyr i området (dog af sikkerhedsmæssige og dyreetiske hensyn ikke hundyr med afkom, tyre og hingste), som kan supplere de vildtlevende dyr, og med størst mulig sandsynlighed vil bidrage til at skabe og sikre værdifulde biotoper og truede arter,
- at alle indsatte dyr i området mærkes og forsynes med gps med henblik på at kunne følge dyrenes færden og græsning og for at kunne sikre, at syge dyr kan opspores effektivt og tages ud af området,
- at plantearter, der er uønskede i området, fjernes så hurtigt som muligt, idet dog træer, som kan blive anvendeligt som tømmer, kan fjernes i et langsommere tempo, mens træ af brændekvalitet efterlades, jfr. klimamæssige hensyn,
- at uønskede og invasive plantearter fjernes fra begyndelsen og derefter løbende manuelt eller maskinelt i det omfang de planteædende dyr ikke er i stand til at friholde disse biotoper for tilgroning med træer, som kan udvikle sig til skov og krat,
- at der gennemføres en intensiv indsats for bekæmpelse af invasive dyrearter som f.eks. mårhund,
- at buske og træer, som hindrer indsigten til og udsigten fra kulturspor som f.eks. gravhøje, fjernes løbende manuelt eller maskinelt, i det omfang dyrenes græsning ikke hindrer tilgroning,
- at kulturspor beskyttes mod ødelæggelse af dyr,
- at der etableres simple faciliteter for friluftslivet, som ikke er synlige i landskabet, og som placeres i områder, hvor der er mindst risiko for forringelser af værdifulde biotoper og truede arter som følge af menneskelig færdsel,

- at der etableres forhindringer og evt. påbud i afgrænsede områder og tidsrum for at begrænse uønsket færdsel, hvor der er risiko for forringelse/forstyrrelse af værdifulde biotoper og truede arter,
- at bilkørsel begrænses til offentlige veje og parkeringspladser i tilknytning til disse, og at afkørsler fra de offentlige veje spærres med grøfter, sten eller bomme (kan overflødig gøre forbudsskilte),
- at der etableres og afmærkes ruter for almindelig cykling og ridning, som ikke er sammenfaldende med vandreruter, og som lægges, hvor der ikke er risiko for forringelse/forstyrrelse af værdifulde biotoper og truede arter,
- at der etableres og afmærkes kortere vandreruter i tilknytning til etablerede parkeringspladser med forløb, som er interessante for de gående og samtidig ikke øger risikoen for forringelser af værdifulde biotoper og truede arter,
- at der opstilles info-tavler om parkens natur- og kulturværdier, faciliteter for friluftslivet og ordensregler på de etablerede parkeringspladser og andre faciliteter for friluftslivet,
- at der udgives foldere om parkens værdier og muligheder for friluftsliv, som kan hentes i kasser på parkeringspladser, turistkontorer og biblioteker og på Naturstyrelsens, kommunernes med fleres hjemmesider.

Per Mikkelsen, Repræsentant for DN Holstebro, Herning og Ringkøbing-Skjern

Gravhøj på Nr. Vosborg Hede under ødelæggelse af kronhjort. Foto: Hans Jørgen Degn
Billedet viser også, at en tæt bestand af kronhjort ikke vil hindre opvækst af nåletræer.

Fra Inger Skov, Dansk Rideforbund:

Til Naturstyrelsen Vestjylland
Gl. Landevej 35, 7620 Lemvig

Ringkøbing, d. 21/6 2021

Input vedr. adgangsforhold for ryttere og hestevogne i den nye Naturnationalpark Stråsø.

Undertegnede Inger Skov og Annebeth Abrahamsen deltog i orienteringsmødet d. 21/6 2021 ved Fuglsang Bro. Her blev der efterspurgt input fra forskellige brugere af området.

Vi er blevet inviteret til at deltage i interessentarbejdsgruppen på vegne af Dansk Rideforbund – vi deltager med Inger Skov, som er medunderskriver af dette brev.

Vi har allerede sendt input vedr. græsningsprojektet i Husby Klitplantage, og dette brev vil i høj grad være en gentagelse af de ønsker, vi allerede har fremlagt der.

Vi er klar over, at man i naturnationalparken er underlagt en lovtekst, så man ikke har helt så meget frihed til at bestemme selv i et sådant projekt. Dog håber vi på, at man vil lytte til vores ønsker, så vi også fremover kan ride og køre i Stråsø Plantage, som er et helt unikt område for ryttere og hestevognskuske.

Vi er mange ryttere og hestevognskuske, der bruger området. Derfor har vi dannet et rytterlaug, som vi kalder ”Rytterlaug MidtVest”, som skal repræsentere ryttere i Husby Klitplantage, Hoverdal Plantage, Stråsø Plantage, Klosterheden og Feldborg Skovene.

Hermed vil vi gerne komme med vores input til etablering af indhegning med ”store græssere” i Naturnationalpark Stråsø.

Området, der skal hegnes ind, er stort, meget større end græsningsområdet i Husby Klitplantage, så det er vigtigt at ryttere og hestevogne får adgang til området. Der er jo ikke rigtig noget skov tilbage udenfor naturnationalparken.

Ryttere, der jævnligt bruger skoven, rider kortere eller længere ture, så det er vigtigt at få etableret et stinet, der tilgodeser både den kortere daglige ridetur og den noget længere tur, man tager af og til, og der bør være rundture, således at man ikke er tvunget til at ride frem og tilbage af samme rute.

Det er også vigtigt for os, at der er mulighed for forskellige ture, så der ikke skal rides den samme rute hver dag.

Hvis der bliver anlagt færister ved alle grusveje, ønsker vi os hestevenlige låger, der kan åbnes fra hesteryg (PODA har en solcelledrevet låge, der tjener formålet, billede vedlagt). Ved grusvejene/færister, bør lågen være så bred, at en hestevogn kan passere.

PODA's låge vil også tilgodesede handicappede og kørestolsbrugere – og den lukker automatisk, så det ikke bliver glemmt.

<https://poda.dk/soldrevet-laageautomatik/?fbclid=IwARoVrrvB1yhZqGLcKhJEY3nZDrBVOeVc-tvsyNJ1o77h2VBHERKMGLhzyLY>

Ved trampestier behøver lågerne ikke at være så brede som til en hestevogn, men helst så brede, at en stor hest uhindret kan passere med sadel på. Mange låger på naturstyrelsens arealer er så smalle, at det er forbundet med fare at trække en stor hest igennem. Ved alle låger bør der være en god stabil stub på hver side til brug som ”skammel” ved opstigning på hesten.

Vi er glade for, at der er lagt op til at der skal bruges almindeligt lavt kreaturhegn, så krondyrene kan bevæge sig frit.

Vi ønsker os et almindeligt lavt kreaturhegn uden pigtråd øverst. Pigtråd gør det vanskeligt for vandrere og ryttere at komme hurtigt ud af indhegningen i en krisesituation. Hvis der laves ridestier langs hegnet, bør der være god plads, så man ikke risikerer farlige situationer, hvis hesten springer til side og ryger ind og får stød af hegnet. Vi har nogen steder set, at man laver smalle stier med elhegn på begge sider – dette er potentielt farligt i forhold til heste og ryttere.

For at undgå potentielt farlige situationer og uheld vil vi anbefale, at man som ”store græssere” anvender stude og vallakker, som formodentlig vil være mindre opsøgende og aggressive end f.eks. køer med kalve, tyre og vilde hingste.

Mange heste og ryttere er bange for at ride blandt løse kreaturer og heste, og derfor vil vi anbefale at man kunne rykke hegnet lidt ind, og lave ridesti udenfor hegnet hele vejen rundt – men denne tur vil blive for lang til daglig ridning, så det er vigtigt, at der placeres låger på strategiske steder, således at turen kan afkortes ved at krydse tværs over.

Vi vil anbefale, at der laves stier uden belægning, hvor det er tilladt at ride, og hvis der er stier, hvor der ikke må rides, ville det være godt med en alternativ sti ved siden af, evt. med slået græs, hvor der må rides.

Vi er meget opmærksomme på at skåne stierne/grusvejene og rider gerne i midter- og siderabatter/på en alternativ sti, hvis der er en.

Vi står gerne til rådighed med sparring omkring det videre forløb.

Venlig hilsen

Rytterlaug MidtVest

Annebeth Abrahamsen og Inger Skov

Fra Gunnar Pedersen, Holstebro og Omegns Fiskeriforening:

Naturstyrelsen Vestjylland

Ulfborg d. 15.09.2021

Vedr.: Naturnationalpark Stråse

Tak for et udmærket møde og et flot traktement på Fejsøhus d. 13. sept.

Jeg sender for god ordens skyld mine bemærkninger på mødet i punktform (så nogenlunde), og jeg har også tilføjet lidt.

1. Spændende projekt.
2. Vi konstaterer, at der står meget lidt om vandløb og vandløbets flora og fauna i baggrundsnotatet.
3. Vi tillader os at tro, at også disse elementer er vigtige i en proces, hvor det er ønskværdigt at fremme biodiversiteten.
4. Råsted Lilleå slynger sig meget smukt gennem landskabet. Det smukke udseende skjuler dog det forhold, at der ikke er miljømålsopfyldelse for fisk i henhold til miljømålsloven og statens vandplaner.
Vi har en klar forventning om, at der skal være målopfyldelse uanset status som naturnationalpark og især fordi, det er en naturnationalpark.
5. Vi er derfor optaget af, at man også fremadrettet kan arbejde med vandløbet med henblik på at skabe forbedrede gydeforhold for fisk.
6. Vi konstaterer, at laks er en habitatsart med særligt krav på beskyttelse, at både hav- og bækørred findes i meget mindre tal end potentialet giver mulighed for, samt at stalling, der tidligere var almindelig i Råsted Lilleå, nu kun findes i ganske få eksemplarer.

DTU Aqua har om stalling brugt udtrykket: Funktionelt uddød.

7. Såfremt sandfang på stedet er et anvendeligt værktøj for at hindre tilsanding af gydebanker, bør der være mulighed for at tage det i anvendelse samt at foretage andre miljøforbedringer i vandløbet.

8. Bæverdæmninger udgør et særligt problem for blandt andet vandrefisk, herunder habitatarten atlantehavslaks. Bæveren skaber ganske vist ny natur, men den forhindrer også i nogle tilfælde muligheden for fri faunapassage i vandløb og dermed for gydeaktivitet i hele eller dele af vandløb. Bæveren er ikke afhængig af dæmninger for at kunne gennemføre sin livscyklus. Vandrefisk er derimod afhængige af fri faunapassage i vandløbene for at kunne gennemføre deres livscyklus. Hvis der anlægges dæmninger på tværs af Råsted Lilleå forhindres høj naturkvalitet for andre arter.

Dæmninger, hvor der ikke er gydestrækninger - herunder potentielle - opstrøms bør selvfølgelig accepteres, men dæmninger, hvor der er vigtige gydeområder opstrøms, bør ikke tillades.

Det vil samlet set give den bedste biodiversitet og dermed naturkvalitet.

Bent Lauge Madsen, tidligere Miljøstyrelsen, har beskrevet de mange problemstillinger med introduktionen af bæver i dette skrift:
[blm_baeveren_i_danmark_rettidig_omhu_faerdig.pdf](#) (hof-storaa.dk)

9. Det velfungerende vandløb har gydebanker, lave partier og dybe huller. Det varierede løb ilter vandet og skaber et rigere insektliv til gavn for både andre vandlevende organismer og fugle og dermed større biodiversitet.

10. At det kan betale sig at arbejde med Råsted Lilleå kan bl.a. ses af en retableret, stor gydebanke beliggende på grænsen til nationalparkområdet. Den har ved undersøgelser vist sig at huse særdeles store tætheder af såvel laks som ørred – enkelte år endda landets største.

11. Vi ønsker, at vi kan fortsætte vore aftaler og aktiviteter i området.

12. Samspil/partnerskab: Vi har en lang tradition for at levere viden, manpower samt at (med)-finansiere i det omfang, det er ønskeligt og muligt.

Med venlig hilsen

Holstebro og Omegns Fiskeriforening
Gunnar Houlby Pedersen
Formand

DOF-Vestjylland

Hodsager den 24. september 2021

Rettet den 30. september 2021

Naturnationalpark Stråsø og fuglene

Det er DOF-Vestjyllands vurdering at følgende forhold er vigtige i forhold til at sikre biodiversiteten i området og bør inddrages ved udarbejdelsen af projektansøgningen. Hovedpunkterne er:

- At sikre en naturlig hydrologi i området, herunder god vandkvalitet.**
- At sikre tilstrækkelig og varieret græsning i området.**
- At give plads til naturlige dynamikker i området.**
- At reducere eller måske ligefrem undgå eutrofiering af området.**
- At beskytte mod og begrænse forstyrrelser fra brugere med støjende og voldsom aktivitet (adfærdsregulering).**
- At bekæmpe invasive arter og reducere ikke hjemmehørende danske arter.**

Disse hovedpunkter er uddybet i det følgende:

Om naturlig hydrologi:

- Vandkvaliteten i Råsted Lilleå skal forbedres.
- Der er en del grøfter i Lilleådalen og andre steder. Kan de lukkes?
- Madum å er kanaliseret.
- For 200 år siden løb Madum Å gennem Filsø der den gang var meget større end de 2 genskabte søer.
- Stråsø er formodentlig sandet til og drænet væk og nu delvist genskabt. Oversvømmelser sidste vinter og områder med udgåede træer (druknedede?) antyder hvor stor søen må have været.
- På gamle kort er der en del småsøer rundt i området
- Hvad skal der ske med de opstemmede søer i Kirkedal?
- Hedemoser? En række våde naturtyper, fx "Våde dværgbusksamfund med klokkelyng" og "Brunvandede søer og vandhuller" er på udpegningsgrundlag for habitatområdet "Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø". Hvad sker der?

Om varieret græsning.

- Det er vigtigt at der på mange og måske skiftende områder opretholdes et højt græsningstryk, så der hele tiden findes arealer med meget lav vegetation, både som heder, overdrev og enge.
- Naturlig græsning bør eventuelt suppleres med vandrende fårehyrder eller mindre hegninger, der efter behov, flyttes rundt i området. Det kan kaldes fokuseret græsning.
- De oprindelige egekrat kan vel beskrives som mishandlede egeskove med højt græsningstryk. Skal egekrattene ende som egeskove eller skal de fortsat være krat?
- Uden græsning springer heden i skov.

Om naturlige dynamik og plads hertil

- Naturligt slyngende vandløb er vigtige, fordi det skaber nye biotoper i ådalene med sandbanker, brinker og afsnørede åslynger der over tid udvikler sig til små moser. Slyngerne må ikke fikseres. Dynamikken kommer når åen langsomt flytter sig. Afledes der meget vand på kort tid, fx fra befæstede og drænedes arealer løber processen løbsk, med uønsket erosion, sandvandring og eutrofiering til følge. Brinker kan være ynglested for isfugl og digesvale. Afsnørede åslynger ender ofte som botaniske hotspots.
- Variation af grundvandspejlet over året er en del af en naturlig dynamik. Et eksempel er oversvømmede arealer ved Stråsø i vinters. Et andet resultat af årstidsvariation er temporære vandhuller, der er levested for mange arter, der i permanente søer ender som mad for fisk.
- I en urørt skov skal der være plads til at træer der vokser op, dør og nedbrydes. I en naturlig skov er der to dominerende processer: Opbygning af ved og nedbrydning af ved. Det er langsom dynamik over mange år, der også er et udtryk for kontinuiteten i naturen.
- Hedebrande er hurtig dynamik, der åbner for en række nye processer på heden.
- Dyreveksler der flytter sig giver såbøde og små pletter med næringsstoffer = plads til diversitet.
- Bestandsændringer/-svingninger.

Om Eutrofiering

- Tilførsel af kvælstof skal begrænses for at sikre at lyngen og hedens øvrige planter ikke udkonkurreres af græsser.
- Hedesøer gror til i tagrør når de bliver for næringsrige. Dermed forsvinder levestederne for en lang række arter der burde findes her. Navnet Stråsø kan være navnet på en atypisk hedesø hvor der voksende strå (Tagrør). Grunden hertil kan være den eutrofiering der er konsekvensen af at der gennem flere hundrede år har ligget en gård tæt ned til søen. Et notat om "Straaesøe" vedhæftes som bilag.
- Store dele af Vind Hede er ved at gå til i "græs".

Om forstyrrelser

- Forstyrrelser kan være ødelæggende for fugles ynglesucces og muligheder for at raste og fouragere.
- Området er i dag et af de områder i Danmark med færrest forstyrrelser. Man kan dog godt, nogle gange, undres over biltrafikken på de veje hvor man kun må køre med skovvæsenets tilladelse. Det både støver og larmer og skæmmer oplevelsen ved at færdes i området.

Om invasive og ikke hjemmehørende arter

- Invasive arter skal bekæmpes da de ødelægger og påvirker naturlige økosystemer negativt og fortrænger naturligt hjemmehørende arter. Omfatter blandt andet glansbladet hæg, rynket rose og mårhund.
- Ikke dansk hjemmehørende træarter fortrænger ligeledes arter fra lokale naturtyper. Dette giver den udfordring at en række sjældne svampearter er knyttet til nogle af disse plantager. Svampene er her kun fordi de enten er kommet sammen med importerede træer eller fordi deres naturlige spredningsevne er enorm. Er svampe der er knyttet til ikke hjemmehørende arter hjemmehørende?

Ovenstående er en række af de udfordringer man må overveje hvis man ønsker at styrke og sikre biodiversiteten i Naturnationalpark Stråsø. Bidrag til en mere konkret debat som jeg har efterlyst, men som vi åbenbart ikke får. Håber så at Naturstyrelsen inddrager dem i udarbejdelsen af sin projektansøgning om naturnationalparken.

Baggrunden for ovenstående er blandt andet nedenstående 3 bilag:

- NNP Stråsø og Dofbasen.dk – En oversigt
- NNP Stråsø og Atlas III
- Beliggenhed af Stråsø, rettet 24-09-2021

Konkluderende er det positivt at en række arter, fx trane og havørn er i fremgang i området. Det negative er at en række af de "gamle" hedefugle er forsvundet. Ikke bare Urfugl, men også blandt andet Storspove, Hjejle, Tinksmed og Stor tornskade er væk som ynglefugle.

Noget må gøres nu. Vi nåede det ikke i 2010 og heller ikke i 2020.

Med venlig hilsen

Gert Thorhauge Andersen

Bilag: Stråsø og Dofbasen.dk – En oversigt

Udgangspunktet for oversigten er de 9 fuglearter der nævnes i baggrundsnotatet om NNP-Stråsø. Arterne findes i en tabel bagest i notatet. Disse arter er vist i anden kolonne i nedenstående tabel.

I værket Danmarks Natur bind 7 om hede, overdrev og eng fra 1970 har E. Torp Pedersen på siderne 234-272, med en række forbehold, beskrevet hedens fugle. De fleste af disse arter er markeret nedenfor i kolonne 3.

Supplerende er der i kolonne 4-6 vist oplysninger fra Dofbasen.dk. I kolonne 4 er for hver art vist antal ture og antal fugle der er set på turene. Desuden er der i kolonne 5 og 6 angivet år for ældste og nyeste observation. Ældste registrering i Dofbasen fra Naturnationalpark Stråsø er 3 urfugle på Vind Hede 15-06-1970. Nyeste registrering er en fiskehejre ved Råsted Lilleå 20-09-2021. En række helt almindelige arter som Bogfinke, Gulspurv og Musvit med flere er ikke medtaget i listen. Tilsvarende er en række mere "eksotiske" enkelt-observationer som for eksempel Aftenfalk og Gåsegrib med flere udeladt. For mange, især gamle observationer kan det være svært at afgøre præcist hvor fuglene er observeret.

Data om fuglene kan findes ved i Dofbasen at søge på den nye større lokalitet "Naturnationalpark Stråsø". Hvis man er logget ind som bruger kan data hentes ned i et Excel regneark.

Art	Baggrundsnotat	DKs Natur 1970	Dofbasen: Antal ture/fugle	Ældste	Nyeste	Bemærkninger:
Agerhøne			21/96	1984	2021	
Bjergvipstjert			37/45	1984	2020	Mange formodentlig set ved de nu nedlagte dambrug.

Art	Baggrundsnotat	DKs Natur 1970	Dofbasen: Antal ture/fugle	Ældste	Nyeste	Bemærkninger:
Blå Kærhøg		X	109/148	1981	2021	Vintergæst nordfra og trækgæst. Ingen ynglefugle.
Broget fluesnapper			14/24	1982	2015	
Bynkefugl			55/173	1981	2021	Generelt i tilbagegang i Danmark.
Dobbeltbekkasin		X	44/124	1994	2021	Ådale, moser. Senest trampet op fra en tør grøft langs Mergelvej.
Duehøg			29/30	1984	2020	En gang vurderede man at den var en trussel mod urfuglen.
Dværgfalk			18/18	1984	2021	Vintergæst og trækfugl
Fiskehejre			29/50	1986	2021	En gang var der vist en koloni i kanten af Blåbjerg Plantage ned mod Råsted Lilleå.
Fiskeørn	X		20/22	1981	2020	Set en enkelt gang fiske i Lilleå nedstrøms Fuglsang Bro
Græshoppesanger			8/9	1983	2019	Kun en observation efter 1999.
Grønspætte			58/86	1983	2021	Skovfugl der er observeret mange steder
Gråsiken, ubestemt			10/54	1984	2010	Nyere observationer registreret som Lille eller Nordlig gråsiken efter at arten gråsiken blev splittet i to.
Gul vipstjert			6/27	1983	2011	Der er ikke mange græssede engarealer tilbage.
Gøg			31/43	1984	2021	Ses og høres jævnligt.
Havørn			38/53	2000	2021	Kun 3 observationer før 2017. Altså en "ny" art. 2 gange i 2021 5 samtidige fugle.
Hedehøg		X	5/7	1992	2021	Forsvundet som ynglefugl, der generelt har en mere sydlig udbredelse. Sjælden.
Hedelærke	X	X	40/63	1976	2021	Ofte i skovlysninger.
Hjejle		X	16/1261	1984	2020	Kræver som ynglefugl områder med kort lyng til fødesøgning. Engang hedens karakterfugl. Er her nu kun på træk. Det er fuglen i Hernings byvåben.
Hvæpsevåge			10/11	1984	2019	Sjælden.
Isfugl			18/20	1997	2020	Ses ofte ved dambrug
Kongeørn			8/8	1991	2020	Formodentlig kun 3 fugle observeret flere gange i 1991, 2017 og 2020.
Krikand		X	22/628	1987	2021	Yngler ved hedesøer. Rede i græs ofte nær vand. Ynglefugl? 500 af de observerede fugle er set på

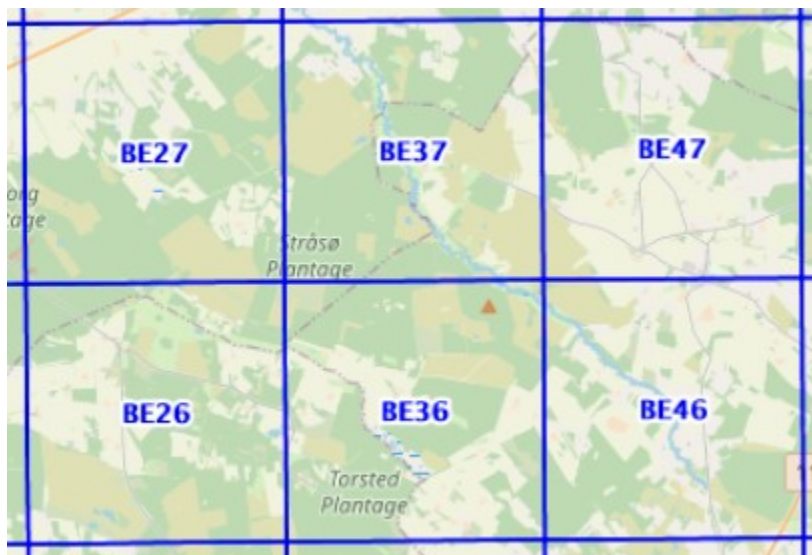
Art	Bag- grunds- notat	DKs Natur 1970	Dofbasen: Antal ture/fugle	Ældste	Nyeste	Bemærkninger:
						kun 2 ture. Måske flere fugle i søen i fårefolden ved Lærkehøj.
Lille gråsisken			5/68	2008	2020	Gamle observationer registreret som "Gråsisken, ubestemt"
Lille korsnæb			52/581	1986	2021	Lever af koglefrø
Lille lappedykker			36/84	1981	2020	Findes ofte ved mindre vandhuller. I hårde isvintre trækker de ud til større vandløb.
Lærkefalk			3/3	2001	2017	Sporadisk
Misteldrossel			76/283	1984	2021	Relativt mange observationer
Mosehornugle		X	0/0	-	-	Ikke observeret i NNP
Musvåge			208/549	1981	2021	Den mest almindelige rovfugl i NNP.
Natram	X	X	44/104	1986	2021	I krat på Heden og i lysninger i plantager.
Natugle			7/9	2014	2021	Kun enkelte fund
Nordlig gråsisken			2/161	2009	2018	Gamle observationer registreret som "Gråsisken, ubestemt"
Perleugle			4/5	2018	2021	Ny sjælden ynglefugl.
Pomeransfugl			2/3	1990	1992	Kun trækfugl. I maj 1884 blev der skudt 6700 Pomeransfugle i det vestjyske. Ses oftest i maj, på bare eller nyspirede marker.
Ravn			211/2782	1996	2021	(Gen)indvandret art. 2/3 af observationerne er fra de sidste 4-5 år.
Ringdrossel			34/82	1982	2021	Trækfugl der ikke ses hvert år
Rød Glente	X		9/11	1995	2020	1 fugl set i 1995. Under spredning til det vestjyske.
Rødrygget Tornskade	X		79/194	1989	2021	Ses hist og her. Registreret hvert år de senere år.
Rørhøg			8/9	1993	2021	Ses ikke hvert år
Skovhornugle			5/9	1990	2020	Registreres med flere års mellemrum.
Skovsneppe			18/29	1984	2021	Registreret hvert år siden 2015
Sortstrubet bynkefugl			69/121	1995	2021	Registreret årligt siden 2014. Yngler på heder med lav vækst og små solitære buske/træer.
Spurvehøg			25/26	1982	2021	Ses årligt de senere år.
Spætmejse			9/12	2000	2021	Under spredning mod vest. Efter 2014 næsten årlig.
Stor hornugle			4/4	2018	2020	Hørt tudende i 2018, 2019 og 2020.

Art	Baggrundsnotat	DKs Natur 1970	Dofbasen: Antal ture/fugle	Ældste	Nyeste	Bemærkninger:
Stor Tornskade	X	X	181/229	1981	2021	Forsvundet som ynglefugl. Ingen sommer-observationer efter juni 2010.
Storspove		X	25/118	1984	2018	Forsvundet som ynglefugl. Frem til 2000 sås med mellemrum 1-2 fugle. Herefter kun en observation af 83 fouragerende trækfugle i august 2018.
Svaleklire			23/23	1986	2021	
Tinksmed		X	1/1	2005	-	Hedemoser. Området ved søen i fårefolden ligner en lokalitet for tinksmed. Det samme gælder området ved Søen på Nørre Visborg Hede.
Trane	X	X	121/492	2007	2021	En succes. Set/hørt første gang i 2007 og derefter hvert år siden 2014. Flere ynglefund.
Træløber			10/14	1997	2021	Under indvandring lige som spætmejsen
Tårnfalk			68/95	1984	2021	Almindelig rovfugl i området. Ofte ynglende i redekasser.
Urfugl	X	X	171/518	1970		Forsvundet som ynglefugl. Årlige observationer fra 1978 frem til sidste observation med 2 kokke set den 15. maj 1996.
Vandrefalk			17/18	2008	2021	Hurtig rovfugl der bliver mere almindelig. Første observation i 2008. Set hvert år siden 2016.
Vandrikse			9/11	1995	2021	Observeret 4 af årene siden 1995.
Vandstær			9/10	1982	2021	Vintergæst ved rislende vandløb af en hvis bredde
Vendehals	X		26/35	1981	2021	Observeres oftest om foråret i maj. Kun sommerobs i 2001, 2014 og 2020.

Bilag: NNP Stråsø og Atlas III

Atlas III er DOF's kortlægning af danske ynglefugle gennemført i perioden 2014-2017. For hvert kvadrat på 5 x 5 km har man ud fra en række kriterier, for hver art, registreret om den er sikkert, sandsynligt eller muligt ynglende i kvadratet. De 3 kategorier er for hver art fastlagt ud fra fuglens adfærd.

Naturnationalpark Stråsø er beliggende indenfor ovenstående 6 kvadrater fra Atlas projektet. Arter der er registreret i disse kvadrater er således fundet i Naturnationalpark Stråsø eller lige udenfor. Der er i alt registreret 102 ynglende arter i disse kvadrater. 64 af disse er registreret som sikkert ynglende, 30 arter er registreret som sandsynligt ynglende mens 8 arter er muligt ynglende.

Det skal her bemærkes at mange af de arter som E. Torp Pedersen i 1970 beskrev under overskriften "Hedens opridelige fuglefauna" ikke er fundet i de 6 kvadrater under Atlas III.

Yderligere oplysninger om Atlas III kan findes her: <https://dofbasen.dk/atlas/>

De fundne fugle er i tabellen vist med følgende farver:

Sikkert ynglende	Sandsynligt ynglende	Muligt ynglende	Ikke registreret
------------------	----------------------	-----------------	------------------

Ynglende arter i kvadrat:	BE27	BE37	BE47	BE26	BE36	BE46
Bynkefugl						
Hvid Vipstjert						
Skovspurv						
Solsort						
Husskade						
Skovpiber						
Stær						
Bogfinke						
Gråspurv						
Landsvale						

Ynglende arter i kvadrat:	BE27	BE37	BE47	BE26	BE36	BE46
Misteldrossel						
Musvit						
Vibe						
Blåmejse						
Ringdue						
Sangdrossel						
Stor Flagspætte						
Tornsanger						
Grønirisk						
Gråkrage						
Gulspurv						
Lille Korsnæb						
Løvsanger						
Rødhals						
Rødrygget Tornskade						
Sanglærke						
Bomlærke						
Dompap						
Engpiber						
Ravn						
Rødstjert						
Skovskade						
Sortmejse						
Dobbeltbekkasin						
Fuglekonge						
Gransanger						
Gråand						
Gærdesmutte						
Gøg						
Jernspurv						
Munk						
Spætmejse						
Sumpmejse						
Tornirisk						
Bysvale						
Gravand						
Gærdesanger						
Kernebider						
Lille Lappedykker						

Ynglende arter i kvadrat:	BE27	BE37	BE47	BE26	BE36	BE46
Musvåge	Yellow	Green	Orange	Orange	Orange	Yellow
Natrvn	Orange	Orange	White	Orange	Green	Orange
Fasan	Yellow	White	Green	Orange	Orange	Orange
Knopsvane	Orange	Green	Orange	Green	White	White
Stillits	Orange	Green	White	Green	White	Orange
Topmejse	Green	Orange	White	Orange	Green	White
Digesvale	Orange	Green	Yellow	White	Green	Green
Halemejse	Green	White	Orange	White	Green	Yellow
Havesanger	Yellow	Orange	Orange	White	Orange	Orange
Hedelærke	Green	Orange	White	Orange	Orange	White
Rørspurv	White	Green	Orange	Orange	Orange	White
Sortstrubet Bynkefugl	White	Green	White	Green	White	Green
Agerhøne	Yellow	Green	Yellow	Orange	White	Yellow
Spurvehøg	Orange	Yellow	Green	Yellow	Yellow	White
Vendehals	Orange	Green	White	White	Green	White
Trane	Yellow	Orange	White	Green	Yellow	White
Grågås	White	White	White	Green	Green	White
Hættemåge	White	Green	White	Green	White	White
Natugle	Green	White	White	White	Green	White
Skovsanger	Orange	Orange	White	White	Orange	White
Grå Fluesnapper	Green	White	White	White	Orange	White
Krikand	Yellow	Green	White	White	Yellow	White
Lille Gråsiken	Yellow	White	White	Orange	Orange	White
Tårnfalk	Yellow	Orange	Yellow	White	White	Yellow
Broget Fluesnapper	Orange	Orange	White	White	White	White
Grønspætte	White	Orange	White	Yellow	White	Yellow
Gulbug	White	White	White	White	Orange	Orange
Isfugl	White	Orange	White	White	Yellow	Yellow
Træløber	White	Orange	White	White	Orange	White
Tyrkerdue	White	White	Orange	White	White	Orange
Allike	Yellow	White	Orange	White	White	White
Grønsiken	Yellow	Yellow	White	White	Yellow	White
Rørhøne (Grønbenet)	Yellow	White	Orange	White	White	White
Stor Præstekrave	White	White	Green	White	White	White
Vandrikse	White	White	White	White	Orange	Yellow
Blishøne	White	White	White	Orange	White	White
Duehøg	White	White	White	White	White	Orange
Græshoppesanger	White	White	White	White	White	Orange
Gråstrubet Lappedykker	White	White	White	Orange	White	White

Ynglende arter i kvadrat:	BE27	BE37	BE47	BE26	BE36	BE46
Havørn						
Husrødstjert						
Kærsanger						
Rød Glente						
Rørhøg						
Rørsanger						
Skovsneppe						
Stor Hornugle						
Bjergvipstjert						
Lærkefalk						
Skovhornugle						
Sortkrage						
Stenpikker						
Troldand						

Bilag: Beliggenhed af Stråsø

Søen Stråsø der har givet navn til blandt andet Stråsøgård og Stråsø Plantage findes ikke på nyere kort over området, men er måske så småt under gendannelse.

Søen er fundet på det gamle original 1 matrikelkort fra 1817 hvor den er indtegnet syd for Stråsøgård med navnet "Straaesø". Søen ses til venstre på dette kortudsnit:

Udsnit af Original 1 matrikelkortet for ejerlavet Straasø i Vind Sogn. Kortet var gyldigt fra 1817 til 1864.

Søens omtrentlige placering, er ud fra fixpunkter der både findes på det gamle matrikelkort og på nye kort (Knækpunkter på ejerlavsgården), angivet på nedenstående udsnit af det topografiske kort for området.

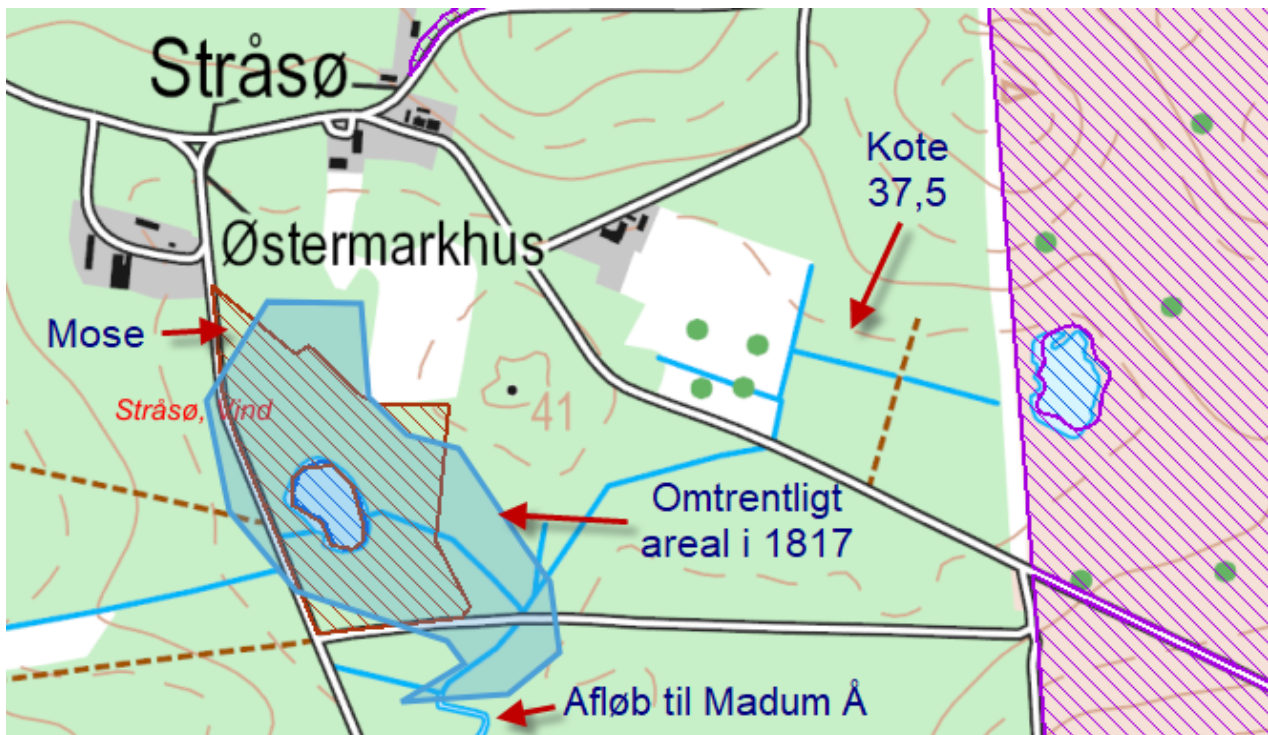

Søens størrelse er målt til ca. 5 ha med en længde i størrelsesordenen 380 m.

Søen kan før 1817 have været væsentligt større end det opmålte og tegnede areal. Dette kan forklares ved at søen må have fungeret som et sandfang. En del af flyvesandet der dengang hærgede i området og som på det gamle matrikelkort er vist som massive sandbanker, må gennem mange års sandflugt være fanget af søen, så den langsomt men sikkert er blevet fyldt med sand.

Øst for søen vises på det gamle matrikelkort yderligere 5 småsøer. Den østligste og største af disse vurderes at svare til den vestligste af søerne på heden øst for Stråsovgård. Alle søer ser, ifølge de topografiske kort, ud til at ligge i kote 37,5 eller lavere. Hele Dette område blev tidligere afvandet og drænet gennem en række grøfter til Madum Å mod syd. Afvandingen kan yderligere være fremmet ved uddybning af dette afløb.

Så vidt jeg husker arbejdede Christian Hollesen for nogle år siden med lukning af i hvert fald nogle af disse grøfter. En stor del af den viste sø fra 1817 er, som det ses af § 3-registreringen, blevet til mose med en lille sø i midten.

Bemærk at de gamle matrikelkort er drejet lidt i forhold til nord. Hvis nord skal være opad, skal matrikelkortet drejes ca. 22 grader mod uret.

I vinter (2020/2021) har der været oversvømmelser ved vejen vest for den viste sø. Endvidere kan man konstatere at en mængde træer øst for søen er gået ud. Formodentlig på grund af vinteroversvømmelsen.

Kilder:

Original 1 matrikelkortet kan findes på <https://hkpn.gst.dk/>

De øvrige kort er fra Danmarks Arealinformation der kan ses her:

<https://arealinformation.miljoportal.dk/html5/index.html?viewer=distribution>